

Kitsch-aren erresuma edo artea espektakulu hutsa bihurtzen denean

Pello OTXOTeko

Azken urteetan arteak (eta honen barruan musika eta literatura ere sartzen ditut) hutsalkeria, soiltasun edo sotiltasun prozesua jasan duelakoan nago. Besterik gabe, joera estetikoaren nora ezean gaudede, edo estiloen arteko transizio garai baten erdian geundeke, bete bete hala ozta ozta, prozesu horren hasieran zein bukaeran, baina argi dago estetikaren norabide alderrai batean, deslektutze batean gaudela, eta iparrik gabeko norabidearen bila ari garela nabari daiteke.

Hau guztiau, zikloen dinamika arruntean koka genezake, historia-ren garapen naturalean, betiere gertatzen eta gertatuko den gizakia-ren espresio bat litzateke. Dena den, azken urteetan, eta teknikaren eraginez, hau guztia erabat azkartu ez ote den pentsatzen dut. Oso nabaria da batez ere teknikak eragin dezakeen arloetan. Horri buruz luze eta sakon hausnartu zuen Walter Benjamin-ek bere "*Artelana bere birsortze teknikoaren garaian*" saiakera famatuan. Guztiz argi agertzen zaigu joera hau pinturan eta argazkigintzan, baita zinemaren kasuan ere. Eta harrigarria bada ere, musikan eta literaturan antzekoa suma dezakegu.

Gaur egungo gizarte modernoaren gaitza litzateke. Bitartekari teknikoaren bidez, artea erabat eta oso azkar kopia eta birsor daiteke. Horrela, artearen politizazioa ere gertatzen da, eta arte horrek berak

sotilkerian erortzeko arriskua hartzen du, hots, artea erabat arrunta bihurtzen da edonorengatik moldatua izateko gaitasuna eskuratuz.

Garrantzitsua iruditzen zait Benjaminek aipatzen zuen "aura" kontzeptuaren berreskurapena. Hain zuzen ere, kontzeptu honek arte-lanari bakantasuna eta errepika ezintasunaren kategoriak ematen baitizkio. Benjamin-en diagnostikoaren arabera artea bere funtzio kulturaletik banandua eta berezia izan da.

Artearen politizazio prozesuan *artelan* horren *aura* delakoa galtzen da, eta ondorioz bere esentzia eta zerizana galtzen du. Joera hau masifikazio indiskriminatuan eta kritikarik gabekoan gertatzen da, konkretuki artelana transformatu egiten denean subjektuarengana iristeko, modu honetan objektu bihurtuta. Aitzitik, hau ez da zuzena, berez kontrakoa izan beharko litzateke: artelana subjektua da, eta inguratzen dion guztia (gizakia barne) berarengana iristekoa da eta irits daiteke (ala ez!). Gaur egunean, aldiz, artelana ez da subjektua, masen objektua da, objektu politikoa izateko arrisku bizia duenari, edo jada badelarik. Modu honetan manipulatzeko eta eraldatzeko erraztasunak ditu. Egun, esate baterako, nobela gehienak manufaktura edo ekoizpen masiborako diseinatutako idatzi hutsak besterik ez dira (kasurik nabariena nobela historikoa dugu). Idazkera mota honek nahi bezala manipula eta antzalda dezake gaurko gizarte masa potoloa, honela politikoki eta sozioekonomikoki izaera konkretua edukitzeko, eta ildo propio eta berezian lerratzeko.

Lan idatziak horrela galdu egiten du bere zerizan eta izateko arrazoia, beste kategoriatan aurrean gaude: erakusketa sozial hutserako objektu baten aurrean, zeinean espektakulua nagusi den.

Haatik, kopiatze teknikoak ez dio modu berean eragiten artelan plastikoari, irudian oinarrituriko artelanari, edota hitzan oinarritutako artelanari. Hitza erreproduzi daiteke bere esentzia galdu gabe. Garrantzitsua dena, aldiz, sorkuntza momentu hori gauzatzean horretara bultzatu zuten motiboak, grinak, joerak, jarrerak, printzipio estetikoak, xedeak, helburu etikoak, eta abar zeintzuk ziren konturatzea eta onartzea izango da. Guzti horiek, denak baturik, osatzen dute hitzaren izpiritu originala, bere *aura* delakoa, bere nortasuna eta bere izaera. Inprentan ematen den bertsio gaitasunak ez dio artelan idatzi beraren *aura*-ri eraginik egiten, bai ordea, sortze une berean inguratzen duten baldintza sozio-kultural-estetiko-politiko guztiek.

Beraz, artelana edo kreaio literarioa berriki aipaturiko baldintza sozio-kultural-estetiko-politiko masifikatu hauei men egitean, eta bere sortze unea baldintza hauen korrante errepikakorren atzaparretatik ihes egin gabe baldin bada, kitsch-ean eroriko da, edo are okerrago oraindik, kitsch-ean izango du funtsa, oinarria eta bere izaera; ondorioz, bere motiboa kitsch-a da eta bere xedea ere bai. Alde honetatik desberdinduko genuke errepikakortasuna arte plastikoetan eta errepikakortasuna literaturan, hau da, argazkigintzak pinturarekin egin duena, edo literaturan egin dena. Gaur egun literaturan "manufaktureriak" daude, hots, testuak etengabe ekoizten dituzten eskulangile estajanovistak ditugu. Hau oso ohikoa da, adibidez, ares-tian aipaturiko nobela historikoaren kasuan. Zergatik nobela historikoa kitsch literario huts bilakatu da? Hitz gutxitan, masak nahi duenari egokitu zaiolako, besterik gabe. Ez gaude "arte artearengatik" delako testuinguruan zergaitia duen sorkuntza baten aurrean, edo beste adierazle estetiko bat helburu gisa duen lanaren aurrean, ezta nolabaiteko konpromisoa duen sortze-prozesu baten eremuan ere. Artelanaren xedea dagoeneko kontsumismoak doktrinatu duen masa horrentzako espektakulu izatea da, eta ez du artea izatearen beharrik, kontsumoko objektu hutsa da, espektakuluaren parte da. Areago oraindik, kasu gehienetan, nobela bera espektakulu hutsa da.

Horren aurka "aura"ren berreskurapena izango genuke irtenbidetia. Walter Benjaminentzat *aura* presentziala da, "oraingoa eta hemengo", artelanak duen errepika ezintasunaren gaitasunean oinarritutakoa, singularitasun eta bakantasunaren iturri. Baldintza hau, artelana sortu zeneko une bakan eta gune berezi horien ezaugarrietan oinarritzen da. Hitzaren kasuan, *aura* errepika eta birsor daiteke bere esentzia eta zerizana modu hertsian aldatu gabe, bere barne-subjektua eraldatu gabe. Halarik ere, errepikakortasun hau balekoa izango da, bere sorrera unearen helburua betiere masaren grinak asetzeko bideratua ez denean, eta bere motibazioa, bere eragina eta azken xedea, masarentzako exhibizionismoan eta kontsumoko gizar-tearen dinamikan sartzea eta txertatzea ez baldin bada. Kontrakoa gertatu ezean, masari modu zuzenean bideratuta dagoenean alegia, horietan *aura* galduko litzateke, bere izaera bakana desnaturalizatua lukeelako.

Artelanari garai batean zuen balio mistiko, ezohiko eta aparta berriro eman behar diogu, inola ere sakralizatu gabe, jakina. Be-

rreskuratu beharra dugu arte lanaren espresiorik gardenena eta berezkoena, garai batean sortzez zeukan izaera sakona, gure garaiko kutsadura mediatikoaren eragin gaiztoak saihestuz eta alde batera utziz.